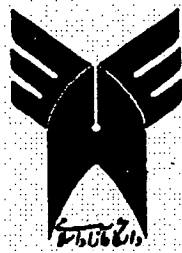

سلامت و سعادت

میرزا محمد علی

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی ، گروه تاریخ
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد « MA »
گرایش : تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان :

کارنامه سیاسی میرزا جواد سعدالدوله

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر محمدعلی علیزاده

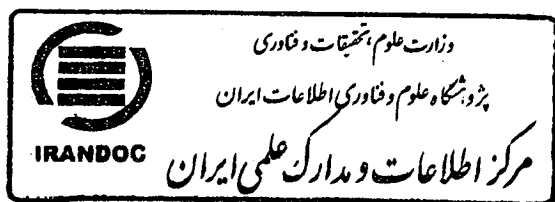
استاد مشاور :

جناب آقای دکتر احمد اشرفی

نگارش :

عصمت عربیون

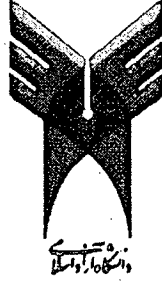
زمستان ۸۹

ب

۱۵۸۰۲۲

۱۳۹۰/۱۳/۱

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی ، گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

گرایش :

تاریخ « دوره اسلامی »

عنوان :

کارنامه سیاسی میرزا جواد سعدالدوله

نگارش :

عصمت عربیون

زمستان ۱۳۸۹

۱. دکتر محمد علی علیزاده

۲. دکتر احمد اشرفی

هیأت داوران :

۳. دکتر مهتری ادیسی آریمی

۴. دکتر محمد نبی سلیم

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت رساله پایان نامه

اینجانب **محمد عمر بیولو** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته / دکتری حرفه ای / دکترای تخصصی در رشته **تاریخ** که در تاریخ **۱۳۹۰/۱۰/۲۸** از پایان نامه خود تحت عنوان "**نامه های پنهان میرزا حواری عبداللوی**" "با کسب نمره **۱۷/۵** و درجه **سیا فوق** دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با این جانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی **محمد عمر بیولو**
امضاء و تاریخ **۱۳۹۰/۱۰/۲۸**

سپاسگزاری :

خداوندا : ای هستی بخش توانا ، مرا توانایی شکر نعمات بی کرانت نیست . پروردگارا مرا کمک کن تا علم و دانشم نه باعث کبر و غرورم شود و نه باعث اسارت ، نه دست مایه ای برای تجارت بلکه راهی باشد برای تجلیل و سپاسگزاری از تو و متعالی ساختن زندگی خود و دیگران .

با سپاس فراوان از راهنمایی ارزشمند استاد گرامی ، **جناب آقای دکتر محمد علی علیزاده** که با ارائه رهنمودهای علمی ، اینجانب را در طول انجام پایان نامه با وجود مشغله کاری بسیار راهنمایی نمودند.

و از استاد محترم **جناب آقای دکتر احمد اشرفی** علارغم مشغله فراوان کاری که سمت مشاوره پایان نامه را با متانت طبع تقبل فرمودند ، نهایت تشکر و قدردانی می کنم .

و همچنین از هیئت داوران که زحمت داوری این پایان نامه را پذیرفته اند بسیار متشکرم . اکنون در پایان این بی انتها بر خود واجب می دانم از کلیه اساتید و بزرگوارانی که در این رهگذر مرا یاری نمودند (**جناب آقای دکتر حمید مشعوف** ، **جناب آقای دکتر شادپور** ، **جناب آقای دکتر سلیم**) مراتب تشکر و قدردانی خود را ابراز دارم .

و همچنین از زحمات بی شائبه فرزند عزیزم که همواره در طول دوران تحصیل یاور و پشتیبان من بوده است تشکر می نمایم .

از همکاری صمیمانه مسئولین کتابخانه تخصصی تاریخ آستان قدس رضوی ، کتابخانه مجلس و مرکز اسناد تهران ، کتابخانه مسجد جامع و میرفندرسکی گرگان که اینجانب رایاری دادند ، بسیار سپاسگزارم .

در پایان از **خانم تالیا احمدی** شاگرد عزیزم که دانشجوی تاریخ در دانشگاه تهران مشغول به تحصیل هست کمال تشکر را داشته .

تقدیم به :

فرزند عزیزم که سختی های دوران تحصیل را با تمام وجودشان تقبل نمودند .

هدیه به :

همسر شهید و نزرگوارم که یادش ، باعث پیشرفت در طی دوران تحصیل گشته است .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	مقدمه
۲	بیان مسأله
۳	هدف از تحقیق
۳	پرسش ها و فرضیات
۴	پیشینه ادبیات تحقیق
۷	روش پژوهش
۷	موانع و مشکلات تحقیق
۸	ساماندهی پژوهش

فصل اول : دوران حیات میرزا جواد سعدالدوله از کودکی تا پایان حیات وی

۸	۱-۱. تبریز در زمان خاندان سعدالدوله
۹	۲-۱. سابقه خانوادگی
۱۱	۳-۱. کودکی تا نوجوانی
۱۳	۴-۱. ازدواج
۱۵	۵-۱. حیات سیاسی
۱۹	۶-۱. فراماسونری و علت شرکت او در این انجمن
۲۱	۷-۱. امتیاز کالسکه رانی به سعدالدوله
۲۳	۸-۱. پایان عمر

فصل دوم : کارنامه سیاسی میرزا جواد سعدالدوله از اواخر عصر ناصرالدین شاه تا

	پایان عصر مظفرالدین شاه
۲۴	۱-۲. سفیر بلژیک: (۱۳۱۱ هـ. ق)
۲۹	۲-۲. وزیر تجارت: (۱۳۲۱ هـ. ق)
۳۶	۳-۲. تبعید به یزد
۳۷	۴-۲. ورود به مجلس: (۱۳۲۴ هـ. ق)
۴۲	۵-۲. متمم قانون اساسی

۴۳	۶-۲. تأسیس بانک ملی
۴۷	۷-۲. عزل نوز بلژیکی
۴۹	۸-۲. اصلاحات در مجلس شورای ملی
۵۵	۹-۲. علت استعفای سعدالدوله از مجلس شورای ملی
۵۹	۱۰-۲. قتل اتابک (امین السلطان)

فصل سوم: حیات سیاسی میرزا جواد سعدالدوله از عصر محمدعلیشاه تا پایان مشروطه

۶۵	۱-۳. وزارت خارجه: (۱۳۲۵ هـ. ق)
۷۵	۲-۳. سعدالدوله وزیر امور خارجه: (۱۳۲۶ هـ. ق)
۸۶	۳-۳. وزیر امور خارجه و کفیل رئیس الوزرای سعد الدوله: (۱۳۳۱ هـ. ق)
۹۴	۴-۳. روزهای پایانی
۹۵	۵-۳. نظر مورخان در مورد سعدالدوله

۱۰۱	نتیجه گیری
۱۰۳	پیوست ها
۱۲۰	فهرست منابع
۱۲۶	چکیده انگلیسی

پیوست ها :

- ۱۰۴ پ - ۱- تصویری از عین تلگراف مخبرالدوله به ناصرالدین شاه
- ۱۰۶ پ - ۲- تصویری از امتیاز نامه کالسکه رانی به میرزا جواد سعدالدوله
- ۱۱۰ پ - ۳- تصویری از میرزا جواد سعدالدوله سفیر بلژیک
- ۱۱۱ پ - ۴- تصویری از میرزا جواد سعدالدوله نماینده اعیان در مجلس شورای ملی
- ۱۱۲ پ - ۵- تصویری از متن استعفای سعدالدوله از نمایندگی مجلس
- ۱۱۳ پ - ۶- تصویری از میرزا جواد سعدالدوله چهاردهمین وزیر امور خارجه
- ۱۱۴ پ - ۷- تصویری از استعفای دسته جمعی عده ای از مقامات وزارت خارجه به رفتار وزیر خارجه (میرزا جواد سعدالدوله)
- ۱۱۵ پ - ۸- تصویری از رونوشت از دستخط شاه در پذیرش استعفای مقامات وزارت امور خارجه
- ۱۱۶ پ - ۹- تصویری از نامه شیخ فضل الله نوری درباره سعدالدوله به محمدعلی شاه

چکیده :

این پژوهش بر آن است ضمن بازکاوی جنبه های مختلف شخصیت سیاسی میرزا جواد سعدالدوله و نقش او در تشکیلات حکومتی ایران عصر قاجار از زمان ناصرالدین شاه تا اواخر عصر احمدشاه قاجار بپردازد . وی پست های مهم سیاسی نظیر سفیر بلژیک ، وزیر تجارت ، نماینده اعیان در دوره اول مجلس شورای ملی و دو دوره وزیر امور خارجه و یک دوره کفیل ریاست وزراء را بر عهده داشته است .

میرزا جواد سعدالدوله در خصوص انقلاب مشروطه نقش مهمی را بر عهده داشته است . با وجود مواضع متناقض او در قبال یک دوره حمایت از انقلاب مشروطه و دوره ای مخالفت، با این حرکت باعث شده است تا شخصیت او از منظر مورخین در هاله ای از ابهام قرار گیرد.

با این حال آنچه در این پژوهش بدست آمده است این است که او سهم بارزی در پیروزی انقلاب

مشروطه بر عهده داشته است . فعالیت های سیاسی وی در این دوران حوادث مهمی چون

حادثه نوز بلژیکی و وکالت مجلس که جزو ترکیب هیئت هفت نفری بوده است با قاطعیت

نظامنامه قانون اساسی را در مجلس به تصویب رسانده ، نقش مهمی را ایفا کرده است . اما به علت

چرخشی که در شیوه مبارزاتی وی به وجود می آید در نهایت سعدالدوله بین مشروطه و سلطنت ،

متمایل به سلطنت گردید و در این دوران در از بین بردن مشروطه سهم بسزایی داشته است .

کلید واژه : سعدالدوله - مشروطه - قاجار - محمدعلی شاه - سفارت .

مقدمه :

بیان مسئله :

در این تحقیق ، بررسی جریانهای سیاسی که میرزا جواد سعدالدوله در دوران زندگیش با آنها روبرو شده است (۱۲۹۰ هـ . ق) مورد بحث قرار می گیرد که از اواخر حکومت ناصرالدین شاه که زمینه های انقلاب مشروطه شکل می گرفت شروع می شود تا اواخر حکومت قاجاریه که دوران حکومت احمدشاه می باشد .

میرزا جواد سعدالدوله از چهره های مبهم در این دوران است . زمانیکه نهضت مشروطه در حال شکل گیری بود ، بیشترین تأثیر وی در این جریان و همکاری او با مشروطه خواهان و مخالفت با این نهضت بوده زمانیکه در پست وزارت تجارت است با مشروطه خواهان همکاری می کردند و در مجلس اول به عنوان نماینده اعیان وارد مجلس می شود تا جائیکه از طرف مردم لقب « ابوالمله » می گیرد ولی از این زمان به بعد به مشروطه خواهان پشت می کند و به دربار می پیوندد و دو دوره وزیر امور خارجه و مشاور نزدیک شاه می شود و در به توپ بستن مجلس همکاری می کند تا جائیکه با همکاری روس و انگلیس به منصب رئیس الوزرائی می رسد.

اهداف از تحقیق :

۱. معرفی میرزا جواد سعدالدوله در دروان کودکی تا نوجوانی و خانواده وی .
 ۲. شناسایی و معرفی اوضاع و احوال زندگی سیاسی سعدالدوله در دوره دوم حکومت قاجار که از زمان مظفرالدین شاه تا اواخر حکومت احمدشاه می باشد.
 ۳. میزان تأثیرگذاری وی در زمینه های نهضت مشروطه .
 ۴. نقش وی در مجلس که در ردیف وکلا قرار داشت و تأثیرگذاری وی در مجلس تا چه حدی بوده .
- میزان تأثیرگذاری وی در دوران حیات سیاسی اش که شامل چند دوره که وزیر خارجه بود و وزیر تجارت در دوران اول مشروطه و همچنین نماینده مجلس و مدت کمی که نیابت رئیس الوزراء به عهده می گیرد ، که در تمام این دوران چه زمانیکه در صفوف مشروطه خواهان و چه زمانیکه مقابل آنها در دربار قراردازد از اهداف این تحقیق می باشد .

پرسش ها و فرضیات :

در این تحقیق پرسشهایی به شرح ذیل مدنظر می باشد :

۱. رابطه سعدالدوله در دوره وزارت تجارت با مشروطه خواهان چگونه بوده است ؟
۲. تأثیر و نقش سعدالدوله در مجلس اول شورای ملی چگونه بوده است ؟
۳. علت کناره گیری سعدالدوله از صفوف مشروطه خواهان چه بوده است ؟
۴. رابطه سعدالدوله با روس و انگلیس در ارتباط با اهدافش چگونه بوده است ؟

فرضیات :

۱. به نظر می رسد سعدالدوله با مشروطه خواهان هماهنگ بوده است .
۲. به نظر می رسد که حضور سعدالدوله در مجلس برای رسیدن به قدرت بوده است .
۳. به نظر می رسد که سعدالدوله و محمدعلی شاه در از بین بردن مشروطه با هم همکاری می کردند.
۴. به نظر می رسد که رابطه سعدالدوله با انگلیس برای رسیدن به اهداف بیشتر از روسیه بوده .

پیشینه ادبیات تحقیق :

در مورد میرزا جواد سعدالدوله یک کتاب مستقل به چاپ نرسیده فقط ابراهیم صفایی در مورد سعدالدوله نوشته بنام « رهبران مشروطه » در یک کتاب جیبی به چاپ رسیده است این کتاب بعنوان منبع مورد تأیید مورخین و پژوهشگران نیست . و لیکن در این پژوهش مخصوصاً در فصل اول از این کتاب بیشتر استفاده شده است چرا که تنها کتابی بوده که روند حیات سیاسی سعدالدوله در آن نوشته شده بود. در کتاب نخست وزیران سلسله قاجار اثر بامداد و کتاب زندگینامه و شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران اثر عاقلی باز هم خیلی مختصر از زندگی او توضیح داده شده در تمام کتابهای دوران مشروطه خیلی کم به این شخصیت اشاره شده است . فقط در چند کتاب کمی بیشتر نگاشته شده از جمله تاریخ مشروطه ایران اثر احمد کسروی ، فقط وقایع دوران مشروطه و نقش سعدالدوله را در این وقایع توضیح داده است .

در کتاب تاریخ انقلاب مشروطیت ایران اثر مهدی ملک زاده بجز توضیح وقایعی که سعدالدوله در آن شرکت داشته به علت و نتیجه کارهای وی و ابعادی از شخصیت سیاسی او را مورد بررسی قرار داده است و تنها کتابی است که بیشترین نظر را در مورد سعدالدوله عنوان کرده است .

در کتاب آبی گزارش رویدادهای گوناگون یکی از پراشوب ترین و آموزنده ترین دوران های تاریخ میهن ما یعنی چگونگی پاگرفتن و پیروز شدن جنبش مشروطه خواهی در ایران را نگاشته است . نخستین جلد از دوره هشت جلدی کتابهای آبی مربوط به اسناد و مدارک محرمانه وزارت امور خارجه انگلیس درباره انقلاب مشروطه ایران است مطالب این کتاب از گزارشها و دستورها و دستاوردهای روز به روز و گاه ساعت به ساعت مأموران سیاسی وزارت خارجه انگلیس برای یکدیگر و درباره ایران فراهم آمده است .

نخستین بخش از مطالب کتابهای آبی از هنگامی آغاز می شود که مظفرالدین شاه جهان را بدرود گفته و محمدعلی شاه به جای او بر تخت پادشاهی ایران نشسته است .

شیوه وزارت خارجه انگلیس این است که دست کم هر سی سال یکبار اسناد محرمانه بایگانی خود را که دیگر پنهان نگاهداشتن آنها ارزش سیاسی ندارد ، با اجازه مجلس ملی آن کشور انتشار می دهد (البته آنچه را صلاح بداند) و معمولاً این اسناد به صورت کتابهای با جلد آبی رنگ چاپ و نشر می شود و به همین دلیل نام آن نشرات را کتاب آبی نهاده اند. کتاب آبی در دو بخش انتشار یافته است یک بخش آن تقریباً در همان سالهای نخستین انقلاب در دسترس همگان نهاده شده و بخش دیگر را در سالهای بعد نشر داده اند.

روش تحقیق :

در این رساله روش تحقیق برد و محور توصیفی و تحلیلی استوار شده است . روش کار در انجام این پژوهش مطالعه کتابخانه ای بوده است و حتی الامکان سعی شده از منابع دسته اول استفاده شود. منابع مهم استفاده شده در این پژوهش بیشتر کتابهای نوشته شده در دوره قاجار می باشد که توسط نویسندگان معتبر تألیف شده است .

موانع و مشکلات تحقیق :

محدود بودن فقر منابع در ارتباط با این موضوع و نیز عدم دسترسی به منابع و مأخذ در کتابخانه ها و مراکز علمی پژوهشی و همچنین دشواریهایی چون عدم دسترسی به اسناد از جمله سختیهای موانع موجود بر سر راه این تحقیق بوده است ، چونکه بیشتر اسناد در زمان به توپ بستن مجلس از بین رفته است . در عین حال نگارنده به این امر تأکید می ورزد هر چند در این پژوهش تمام تلاش خویش را بکار گرفته تا با بهره گیری از کلیه مدارک و شواهد مرتبط با اصل موضوع رساله ای کامل و در خور توجه ارائه دهد، و بر خود لازم می داند که با کمال تواضع عنوان کند که شاید کاستی در این پژوهش ملاحظه گردد.

ساماندهی پژوهش :

این پایان نامه شامل سه فصل می باشد :

در فصل اول: در باب دوران حیات میرزا جواد سعدالدوله از کودکی تا پایان حیات وی .

در فصل دوم : کارنامه سیاسی میرزا جواد سعدالدوله از اواخر عصر ناصرالدین شاه تا پایان عصر

مظفرالدین شاه .

در فصل سوم : حیات سیاسی میرزا جواد سعدالدوله از عصر محمدعلیشاه تا پایان مشروطه .

این فصول شامل این مطالب می گردد : رئیس تلگرافخانه آذربایجان ، کارمند وزارت خارجه ، و

وزیر مختار بلژیک ، از این زمان به بعد حیات سیاسی وی پر رنگ تر می شود و بعد از وزارت تجارت در

دوران مشروطه و جزء وکلای مجلس انتخاب می شود که دوران پر از فراز و نشیبی را دنبال می کند و از

این زمان به بعد به دربار می پیوندد و دو دوره وزیر امور خارجه می شود که در آخر به رئیسی الوزرای وی

خاتمه می یابد.

فصل اول

دوران حیات میرزا جواد سعدالدوله از کودکی تا پایان حیات وی

۱-۱. تبریز در زمان خاندان سعدالدوله :

در سال ۱۲۱۴ هـ. ق عباسی میرزا، ولیعهد ایران با احمد خان مقدم مراغی به تبریز آمد و تصمیم به تقویت و تجهیز قشون گرفت و مستشارانی از انگلیس و روس جهت این کار استخدام کرد. قورخانه و کارخانه توپ ریزی و مخازن مهمات و مغازه هایی در تبریز دایر کرد و به تأسیس توپخانه و اشاعه علوم و فنون و معارف متداول عصر، در تبریز همت گماشت.

تبریز از زمان عباس میرزا، مقرر رسمی ولیعهد شد. این شهر پایتخت دوم کشور به شمار آمد و تجارتش روز به روز رونق گرفت و رفته رفته روی به آبادانی نهاد. مدارس جدیدی افتتاح شد و جمعی از مردم مستعد با زبان و علوم و افکار اروپایی آشنا شدند؛ دریافتند که آزادی حق فطری بشر است؛ با بیداد و استبداد مبارزه باید کرد؛ باید عدالت و برابری و برادری را در جامعه حکمفرما ساخت؛ و در نشر این عقیده، چون دیگر هم میهنان اصلاح طلب خود کوشیدند، تا در سال ۱۳۲۴ هـ. ق فرمان آزادی ملت و برقراری مشروطیت از طرف مظفرالدین شاه قاجار صادر شد.^۱

۱. عقیقی بخشایشی، مفاخر آذربایجان، ج ۵، صص ۲۵۳۰-۲۵۲۹، / مینورسکی، ولادینیر، تاریخ تبریز، ص ۷۰.

۲-۱. سابقه خانوادگی:

میرزا جواد خان پسر حاجی میرزا جبار ناظم المهام خارجه تبریزی نوه حاج صفرعلی تاجر تبریزی اهل خوی بود، که در تبریز به بازرگانی پرداخت و آثار خیریه و عام المنفعه ای در تبریز توسط او ساخته شده است از جمله: مسجد، مدرسه، تیمچه و کاروانسرا، که با نام خود او است.^۱

کارنگ در کتاب آثار باستانی آذربایجان می نویسد:

«مسجد حاج صفرعلی در ضلع شمالی مدرسه خودش در قسمتی از بازار واقع شده است.

بانی مسجد مزبور بازرگان معروف معاصر نایب السلطنه (عباس میرزا) حاج صفر علی خوئی است.»^۲

ملازاده کتاب بناهای عام المنفعه می نویسد:

«مجموعه بازار تبریز مشتمل بر بازارها و بازارچه های متعددی است که در میانه آنها سراها و

تیمچه های معروف تبریز قرار دارد. که یکی از آن تیمچه ها نیز تیمچه حاج صفرعلی است، که در عصر

نایب السلطنه عباس میرزا ساخته شده است.»^۳

میرزا جبار پسر حاج صفرعلی مانند پدر در تبریز بکار بازرگانی پرداخت و یک کارخانه چینی

سازی و بلور سازی در تبریز دایر کرد ولی بواسطه برخورد با رقابت اقتصادی بازرگانان روسی مشکلاتی در

کارش بوجود آمد و او را ورشکست و ناچار رهسپار تهران کرد.^۴

حاج میرزا جبار از طرف محمدشاه بعنوان سفیر بغداد انتخاب شد و در زمان میرزا تقی خان

فراهانی به تهران احضار گردید و کارهایی که تا آن زمان در ایران اسمی نداشت به دست او رسمیت و

صورت خارجی به هم رسانید که شامل:

^۱ افشار، ایرج؛ رجال وزارت خارجه، ص ۵۵.

^۲ کارنگ، آثار باستانی آذربایجان، ج اول، ۲۱۰. افشار، ایرج؛ آذربایجان شرقی، ج اول، ص ۲۱۴.

^۳ ملازاده و محمدی، بناهای عام المنفعه، ص ۳۱.

^۴ صفایی، ابراهیم؛ رهبران مشروطه، صص ۱۶، ۱۷. کارنگ، همان کتاب، ج اول، ص ۲۱۰.

تذکره عبور، طبع روزنامه وقایع مملکتی، به کار انداختن معادن، و کارخانه چینی سازی و بلور سازی که در بالا اشاره شد، چون امیر کبیر حسن کفایت او را در اداره و انجام این خدمات مداخله کرد لقب «ناظم المهام» به او داد.^۱

در ضمن بخاطر اینکه رئیس اداره تذکره آذربایجان هم بوده به او «تذکره چی» هم گفته می شود، اولین شماره وقایع التفاقیه روز جمعه پنجم ربیع الثانی ۱۲۶۷ هـ. ق انتشار یافت و این شماره بنام روزنامه اخبار دارالخلافه تهران منتشر و از شماره دوم به نام وقایع اتفاقیه خوانده شد.^۲ سومین روزنامه ایرانی بود که به زبان فارسی منتشر می شد.^۳

در مجله کاوه شماره پنج می نویسد که:

«مدیریت این روزنامه به عهده حاجی میرزا جبار تذکره چی بود.»^۴

نوه های حاج صفرعلی - به جز میرزا جواد خان که شغل اداری و پست های مهم سیاسی داشت - اغلب شغل آزاد بازرگانی اختیار کردند.

نام خانوادگی آنان قبلاً «صفراف» بود بعد ها به «صفری» مبدل گردید.^۵

۱. افشار، ایرج؛ همان کتاب، ص ۱۱۲.

۲. آدمیت، فریدون؛ امیرکبیر و ایران، ص ۳۷۲.

۳. رضایی، گنجینه تاریخ ایران، ج ۱۲، ص ۷۱۸.

۴. مجله کاوه، دوره دوم، شماره ۵، ص ۱۱.

۵. کارنگ، همان کتاب، ج اول، ص ۲۱۰.

۱-۳. کودکی تا نوجوانی :

میرزا جواد خان سعدالدوله پسر ناظم المهام تبریزی در بغداد متولد شد. درباره زمان تولدش گفته های متفاوتی نقل شده است .

صفایی و حسن معاصر « ۱۲۵۷ در سال هـ. ق که مصادف با ۱۲۲۰ ش »^۱ ولی عاقلی « به سال ۱۲۶۲ هـ. ق عنوان می کند.^۲ »

وی تحصیلات ابتدائی را در خوی گذراند ، سپس هنگامی که پدرش در تبریز بازرگانی داشت به تحصیلات طلبگی پرداخت و در صرف و نحو عربی و ادبیات فارسی پیشرفت نمود و مبادی فقه را نیز آموخت ، سپس چند سال در نزد هیئت های مذهبی فرانسوی در تبریز اشتغال به کار جست و از آنان زبان فرانسه را یاد گرفت و در اثر معاشرت با فرانسویان با آداب و رسوم جدید زندگی آشنا گردید .^۳

میرزا جواد خان و و برادرش به نام میرزا عباس خان را ، ناظم مهام به مدرسه دارالفنون فرستاد . در مدرسه تحصیل علوم هندسه و توپخانه را فرا گرفتند.

زمانی که دولت ایران خواست در تمام ولایات ممالک محروسه تلگراف دائر نماید ، مرحوم اعتضاد السلطنه وزیر علوم که مأمور این خدمت بود جمعی از شاگردان فارغ التحصیل دارالفنون را به کار گماشت و از جمله میرزا جواد خان و برادرش میرزا عباس خان را داخل این خدمت نمود.^۴

این دو برادر را با دو نفر دیگر به تفلیس فرستادند و در دانشگاه تفلیس در رشته تلگراف مشغول به تحصیل شدند.

وی تلگراف مورس را که تا آن تاریخ در ایران سابقه نداشت معمول کرد. پس از مراجعت از تفلیس وی را رئیس تلگرافخانه آذربایجان و برادرش را تحویلدار کردند. علاوه بر ریاست تلگراف خانه رئیس مدرسه مظفری تبریز نیز شد .^۵

۱ . صفایی ، همان کتاب ، ص ۱۷ . معاصر ، تاریخ استقرار مشروطیت در ایران ، ص ۴۴۰ .

۲ . عاقلی ، باقر ؛ زندگی نامه و شرح حال وزرای امور خارجه ، ص ۹۰ .

۳ . صفایی ، ابراهیم ؛ همان کتاب ، ص ۱۷ .

۴ . افشار ، ایرج ؛ همان کتاب ، ص ۵۵ .

۵ . بامداد ، مهدی ؛ شرح حال رجال ایران ، ص ۲۸۸ .